

مدیریت خانواده در برخورد با شبکه‌های اجتماعی

شبکه‌های اجتماعی مجازی یکی از مفاهیم تازه‌وارد در ادبیات جامعه‌شناسی ایران است که در حال حاضر نحوه تعامل با آنها مشخص نیست. این شبکه‌ها مزایا و معایب خاص خود را دارد...

جام جم آنلاین: شبکه‌های اجتماعی مجازی یکی از مفاهیم تازه‌وارد در ادبیات جامعه‌شناسی ایران است که در حال حاضر نحوه تعامل با آنها مشخص نیست. این شبکه‌ها مزایا و معایب خاص خود را دارد، به عنوان مثال عده‌ای از محققان معتقدند شبکه‌های مجازی باعث افزایش معاشرت‌پذیری می‌شود و در سوی دیگر نیز افرادی مقابل این تعریف قرار دارند و معتقدند شبکه‌های اجتماعی فعلی باعث کاهش ارتباط با خانواده است.

سیدرضا نقیب‌السادات، جامعه‌شناس و استاد ارتباطات، نقش خانواده را اهرمی نظارتی و کنترلی مهم برمی‌شمارد و در مورد تأثیر این نهاد در کاربری شبکه‌های اجتماعی می‌گوید: خانواده از عوامل دیگر اجتماعی مانند گروه همسالان، رسانه یا گروه‌های رسمی مانند نهاد آموزش و پرورش و دانشگاه در مواجهه با فناوری‌های جدید، نقش موثرتری دارد. مثلا خانواده با نظارت داخلی و با امکاناتی که در اختیار افراد قرار می‌دهد، مانند هزینه‌ای که برای تجهیزات یا استفاده از خدمات اینترنت پرداخت می‌کند، می‌تواند کنترل هم داشته باشد. برای سازماندهی و هویت این مساله باید نظارت خانواده را در اختیار داشته باشیم. دوم این که خانواده خود دارای برخی الزامات است. مثلا نوع خانواده و تعداد افراد، در این سازماندهی موثر است و هرچه تعداد افراد بیشتر باشد، نظارت کمتر خواهد شد. بنابراین خانواده‌های مذهبی با ارزش‌های دینی امکان نظارت بیشتری دارند، پس آسیب در آنها کمتر است و بالعکس در خانواده‌هایی با حضور کم‌رنگ ارزش‌های مذهبی، آسیب‌های بیشتری را مشاهده می‌کنیم.

نقیب‌السادات، ویژگی‌های جامعه ایرانی را متفاوت از جوامع غربی می‌داند و جدا از موضوع باور و اعتقادات دینی، مشخصاتی همچون غیرت و مردانگی در جامعه ایرانی را مانع از انجام بسیاری از ناهنجاری‌ها می‌داند.

او با اشاره به این که اساس خانواده بر پایه اعتماد، احترام و تبادل اطلاعات متقابل است، می‌گوید: گاهی شرایط متفاوت فرهنگی زن و شوهر هم به آسیب منجر می‌شود، زیرا نحوه استفاده از فناوری ممکن است به پنهانکاری تعبیر شود که در تصور عام یک عامل تخریب و تضعیف است. به همین دلیل است که یکی از ویژگی‌های فناوری‌های مدرن استفاده در انزوا و ویژگی جمع‌گریزی است و گفته می‌شود بهتر است اعضای خانواده هم‌سنگ و هم‌فرهنگ باشند یا حداقل باور و ارزش‌های یکسانی داشته باشند.

شبکه‌ای با قدرت و شاخه‌های بسیار

این استاد ارتباطات با اشاره به ریشه شبکه‌های اجتماعی و سابقه طولانی مدت آنها در جوامع معتقد است: فناوری‌های نوین ماهیتی جمع‌زدا دارند و تا زمانی که به صورت هدفمند به کار گرفته نشود، نمی‌تواند کاربرد مناسبی داشته باشد.

به گفته وی شبکه‌های اجتماعی با ورود به دنیای رایانه‌ای و عصر دیجیتال، شکل جدیدی پیدا می‌کند ولی این شبکه‌ها در گذشته هم بوده و در واقع همان نظام‌های جمعی گذشته هستند که معرف پیوندها و گره‌های مختلف افراد با یکدیگر تحت یک عنوان واحد است. در نتیجه شبکه‌های اجتماعی متشکل از عناصری پراکنده است که از طریق برخی اتصالات به هم پیوند خورده و نظام بزرگی را تشکیل می‌دهد. دلیل این که عنوان شبکه را به آن اطلاق می‌کنیم وجود شاخه‌های متعدد و اتصالات گسترده است و زمانی که عنوان اجتماعی به آن می‌دهیم، به این معنی است که تعامل دوسویه در آن برقرار است.

نکته: نظارت خانواده در استفاده از شبکه‌های اجتماعی، تنها به معنی تنبیه نیست. اول باید آگاهی و سپس به جوانان اراده تصمیم‌گیری بدهیم

بنا به دیدگاه وی، فناوری‌های جدید در ترکیب با ایدئولوژی طراحان آن عرضه می‌شود و نمی‌توان نگاه مستقل به آنها داشت. او با اشاره به ماهیت فناوری و جهتگیری آن توضیح می‌دهد: شما نمی‌توانید بگویید من ماهواره را آوردم، اما نمی‌خواستم باور غربی با آن وارد شود. این امکان ندارد. وقتی فناوری در جامعه‌ای وارد می‌شود که بومی نیست، آسیب‌ها و مخاطرات خود را وارد می‌کند. به عنوان مثال زمانی که اینترنت، موبایل و همین شبکه‌های اجتماعی وارد ایران شد، چون بومی کشور ما نبود، در ابتدا نتوانستیم آنها را مدیریت کنیم و منجر به آسیب شد. به همین دلیل این فناوری به جای این که فرصت توسعه را به ما دهد در دوره انتخابات تبدیل به یک تهدید شد، در حالی که هنوز هم ما باید به شبکه‌های اجتماعی به چشم یک فرصت نگاه کنیم به شرطی که بتوانیم آن را مدیریت کنیم، عناصر آن را بومی کنیم و متناسب با شرایط و فرهنگ خودمان از آن استفاده کنیم. مثلا برای جوانان ایرانی، پزشکان و مهندسان شبکه‌های هدفمند ایجاد شود. مانند موتورهای جستجو که به سمت تخصصی رفته‌اند شبکه‌ها نیز همین‌گونه می‌شوند.

استاد علوم ارتباطات دانشگاه علامه طباطبایی، مدیریت شبکه‌های اجتماعی را در 2 سطح درون‌سازمانی با سطوح خرد و کلان و هم‌برون‌سازمانی در سطح فردی و اجتماعی امکان‌پذیر می‌داند و با اشاره به نقش‌های کلیدی حاکمیت و خانواده می‌گوید: در درون سازمان با توجه به مسائل خردی که وجود دارد، دستگاه‌ها و دولت باید آن را هدایت و مدیریت کنند. مثلاً اگر قرار است دانش افراد ارتقا پیدا کند، نیاز به مراکز است که آموزش کاربران را انجام دهد. در سطح کلان بحث مدیریت این موضوع مطرح است. یعنی قوانین مشخصی داشته باشیم و بتوانیم بر آن نظارت یا خط‌مشی‌ها و سیاست‌های کلان را برنامه‌ریزی کنیم.

عضو هیات علمی دانشگاه علامه طباطبایی با تأکید بر لزوم ایجاد قوانین رسمی در کنار قوانین نانوشته اجتماعی، نقش خانواده و نهادهای رسمی را مهم ارزیابی می‌کند و می‌گوید: عبور شما از چراغ قرمز مجازات و جریمه در پی دارد، ولی ممکن است عدم کمک‌رسانی به فرد نیازمند جریمه‌ای در پی نداشته باشد. با این حال نظارت اجتماعی فرد را تخطئه می‌کند. همین مساله در خانواده هم وجود دارد. ممکن است تنبیه به صورت مستقیم وجود نداشته باشد، ولی اخم و ناراحتی والدین نوعی تنبیه و نظارت است. لذا هم به آن قانون احتیاج داریم و هم به نظارت خانواده که این نظارت شامل تشویق و پاداش هم می‌شود و فقط تنبیه نیست. اول باید آگاهی‌دهی کنیم که در آن جاذبه و رغبت باشد، بعد اجازه دهیم افراد تصمیم بگیرند و همراهی کنند. بنابراین باید این 4 مرحله آگاهی‌دهی، ایجاد رغبت، تصمیم‌گیری و هم‌نوایی را در این فرآیند برای شبکه‌های اجتماعی داشته باشیم.

استاد جامعه‌شناسی دانشگاه علامه طباطبایی در استفاده از شبکه‌های اجتماعی توجه به موضوعاتی مانند کرامت زن را ضروری می‌داند و با اشاره به جامعه اسلامی ایران می‌گوید: ارزش‌هایی که زن در جامعه ایرانی دارد، قابل مقایسه با جوامع غربی نیست، بنابراین اگر مراقبتی هم باشد باید اول به نفع جنس مونث باشد، زیرا آسیب‌پذیری بیشتری دارد. این که حریم آنها رعایت شود و آسیب‌پذیری آنها کاهش پیدا کند. فرهنگ ایرانی فرهنگی خویشاوندی است، ولی در اینترنت خویشاوندی جدیدی ایجاد می‌شود و نسبت‌ها و بستگی‌های جدیدی به وجود می‌آید، این شکل از خویشاوندی برای دنیای مدرن است.

نقیب‌السادات، فواید شبکه‌های اجتماعی را مشروط به بسترهای جامعه و توانایی بومی‌سازی آن می‌داند و با اشاره به نقش فناوری‌های پیشین مانند تلویزیون، رادیو و مطبوعات در توسعه جامعه می‌گوید: سریال‌های تلویزیونی در ماه مبارک رمضان باعث شد تا مراودات مردم هم تحت‌تأثیر قرار بگیرد. یعنی رسانه توانست با مردم و جامعه عجین شود. شبکه‌های اجتماعی هم می‌توانند همین مسیر را طی کنند و بعد از این که شرایط را تعریف کردیم و این فناوری بومی شد، آن را به خدمت بگیریم. بنابراین باید نگاه مثبت داشته باشیم. در کشور سودان که یک جامعه بی‌سواد بود، از طریق شبکه‌های اجتماعی آموزش قرآن به نام «#171خلوه» توانستند تمام سودان را باسواد کنند. این نظام آموزشی از فرهنگ همان جامعه گرفته شده و می‌توان از این طریق یک نظام توسعه را دنبال کرد، مانند آنچه خود ما از نظام بازار در شکل‌گیری انقلاب تجربه کردیم. این نظام توانست در مقابل یک دستگاه عریض و طویل رسانه‌ای در رژیم قبل موفق شود، در این شبکه گره‌های مختلف به گره‌های اصلی وصل می‌شد که نقش هدایت و سازماندهی داشت و غالباً از افراد نخبه شبکه تشکیل شده بود. اکنون هم شبکه‌های اجتماعی می‌توانند یک امکان خوب برای توسعه فرهنگ، آموزش و بسط بهداشت باشد.

هانیه ورشوچی / جام‌جم